

УДК 331.5+331.548-057.874(477)

Пильтай О. М.

ВПЛИВ РИНКУ ПРАЦІ НА ПРОФЕСІЙНУ ОРІЄНТАЦІЮ ШКОЛЯРІВ В УКРАЇНІ

Автор статті висвітлює питання впливу сучасного ринку праці на професійну орієнтацію школярів загальноосвітніх шкіл України.

Ключові слова: ринок праці, професійна орієнтація, професійне самовизначення, вибір професії, професія, трудова компетентність.

Ринкова трансформація економіки України передбачає масштабні перетворення як у сфері економічних стосунків, так і в області структурної модернізації виробництва. Сучасне виробництво в результаті застосування новітніх технологій і диверсифікації гнучких і динамічних форм організації праці висуває нові вимоги до працівника, зокрема по підвищенню його функціональної мобільності і універсалізації, адаптаційних можливостей, ініціативності і самостійності в роботі. Функціонування ринку праці ґрунтується на динамічному урівноваженні попиту і пропозиції робочої сили, підтримці її якісних характеристик на рівні вимог виробництва. Тому наявність у людини високих професійних якостей, професії широкого профілю, багатосторонніх трудових навичок і умінь збільшує її можливості на ринку праці, робить конкурентоздатною і адаптивною до динамічних умов ринкового середовища [1].

Окремі аспекти зазначеної проблеми висвітлюються у наукових працях таких вчених та дослідників, як: Є. О. Клімов, Б. О. Федоришин, В. К. Сидоренко, В. Т. Лозовецька та інших. Н. А. Побірченко, А. М. Гончар та О. П. Сергеєнкова у посібнику “Вибір успішної професії на ринку праці” [2] відображають наміри економічної і психологічної теорії, методології і технології розвитку здатності учнівської молоді до професійного самовизначення й усвідомленого вибору економіко-підприємницьких професій. При цьому, психологічний аналіз розвитку усвідомленого вибору названих професій проводиться на позиціях сучасної диференційної психології, що не допускає використання загальних для всіх випускників підходів у вирішенні проблем професійного самовизначення, зокрема, економічних, та наявності в учнів індивідуальних якостей особистості підприємця чи бізнесмена.

Метою написання статті є висвітлення питань впливу ринку праці на професійну орієнтацію школярів України та виділення головних проблем з якими стикаються випускники після закінчення школи.

Аналіз ситуації на ринку праці свідчить про певний дисбаланс у сфері підготовки кадрів. Наявність процесу масового отримання вищої освіти, орієнтація підготовки кадрів не на потребу економіки, а на ажіотажний попит молоді на певні спеціальності, вплив мотивів “моди” і “престижності” при виборі спеціальності без урахування реальних можливостей працевлаштування, на жаль, створюють умови для зростання безробіття серед молоді.

Сьогодні в Україні, усупереч реальним тенденціям розвитку економіки, триває бум загальної вищої освіти. Випуск навчальними закладами фахівців з вищою освітою більш ніж удвічі перевищує випуск робочих кадрів. А у ряді областей майже три чверті випускників – це фахівці з вищою освітою, які не можуть знайти відповідної роботи, що негативно впливає на формування трудового потенціалу [3].

Слід зазначити, що наявність диплома, навіть актуальної професії, не завжди є пропуском до престижної, високооплачуваної роботи. Тому що останнім часом значно підвищилися вимоги роботодавців до претендентів на вільні робочі місця. Особливо цінуються фахівці високої кваліфікації, які мають досвід практичної роботи. Роботодавців, зокрема, цікавить професійна грамотність працівників, їх комунікабельність, компетентність, а також і особистісні цінності. До кожної професії роботодавці ставлять різні вимоги щодо досвіду роботи, кваліфікації, знань, навичок потенційних працівників [4].

Тож не секрет, що роботодавці надають перевагу досвідченому персоналу, який зможе одразу ефективно працювати. Цей стереотип негативно впливає на тривалість молодіжного

безробіття та спричиняє пасивність молоді на ринку праці. Молодіжне безробіття, у свою чергу, становить загрозу не тільки економіці, а й у перспективі погіршить соціальну та криміногенну ситуацію в суспільстві [5, с. 28].

Ряд проблем функціонування ринку праці молоді пов'язаний з наявністю на ньому таких категорій молодих людей [5, с. 26]:

Звільнені в запас із строкової військової або альтернативної служби. Здебільшого не мають досвіду роботи за спеціальністю та значною мірою втратили набуті знання. Ця категорія потребує додаткового навчання для відновлення знань та набуття практичних навичок виконання певної роботи.

Молодь віком до 19 років, що не має професійної, а іноді і повної середньої освіти, наявність якої від них вимагається при працевлаштуванні.

Особи, які у свій час не скористалися правом зайняти перше робоче місце та мають перерву при переході від навчання до трудової діяльності. Найвразливіші на ринку праці, адже поступово втрачають кваліфікацію, зневіряються у перспективах отримати роботу за набутою професією (спеціальністю) та працевлаштовуються в інших сферах.

Тому юнакам і дівчатам, які ще навчаються в навчальних закладах, здобуваючи професію, уже заздалегідь потрібно знайомитися з вимогами роботодавців та оволодівати певними методами та навичками пошуку роботи, працювати над собою, щоб бути більш конкурентоспроможними на сучасному ринку праці [4].

Професійна орієнтація учнівської молоді відіграє важливу для ринку праці роль: сприяє превентивному формуванню пропозиції робочої сили і впливає на формування ринку освітніх послуг. Саме профорієнтаційна робота є одним з найефективніших методів допомоги учнівській молоді у виборі професії [6, с. 38].

За підрахунками зарубіжних учених, правильний і своєчасний вибір професії в шкільному віці в 2-2,5 рази зменшує плінність кадрів, на 10-15% збільшує продуктивність праці й у 1,5-2 рази знижує вартість підготовки кадрів [7, с. 2].

В. П. Лозовецька у монографії "Професійна орієнтація молоді в умовах сучасного ринку праці" [8], звертає увагу на сучасних працедавців, які у певній галузі діяльності, висувають до особистості такі вимоги:

- удосконалювати професійні знання і уміння;
- гнучко застосовувати знання і уміння відповідно до тих чи інших умов праці;
- самостійно приймати професійні рішення;
- брати відповідальність за результати праці;
- аналізувати та прогнозувати результати праці;
- адекватно реагувати на потреби ринку щодо зміни професії або оволодіння додатковими професійними функціями.

Це в свою чергу передбачає [8]:

- активність і адекватність у виборі професії;
- здатність до зміни фаху;
- ініціативність і впевненість у власних силах;
- гнучкість і мобільність;
- самостійність у прийнятті рішень;
- наявність підприємницьких якостей;
- творчий підхід до визначення власної стратегії професійного самовизначення;
- готовність до поля професійної діяльності.

Працюючий сьогодні має володіти такими особистісними якостями [8]:

- цілеспрямованість;
- готовність до змін;
- комунікативність;
- толерантність;
- поведінкова адекватність;
- стресостійкість;
- витривалість.

З іншого боку соціальні труднощі, матеріальні проблеми ускладнюють проблему вибору майбутньої професії. Ринок праці диктує свої умови і школярам, особливо учням 9-11 класів, які стоять перед складним життєвим вибором, – вибір професії. Учні далеко не завжди вибирають той навчальний заклад, де вони дійсно хотіли б навчатися і який найбільш відповідає їх природним даним та інтересам. Низький рівень інформаційного забезпечення процесу професійного самовизначення і відсутність у більшості молодих людей практичного досвіду діяльності призводить до нездатності формувати професійні плани і інтереси відповідно до розвитку особистості і потреб ринку праці, будувати та реалізовувати професійний план як систему окремих дій. Крім того, значний прошарок молоді має спрощене уявлення про безробіття через низький рівень економічної освіти та ідеалізацію ринку праці, незнання механізмів захисту своєї праці, невміння самостійно вирішувати проблеми пошуку роботи і працевлаштування [9, с. 3].

У зв'язку з цим величезну увагу необхідно приділяти проведенню цілеспрямованої роботи профорієнтації серед молоді і школярів, яка повинна спиратися на глибоке знання усієї системи основних чинників, що визначають формування професійних намірів особистості і шляхи їх реалізації [10]. Крім того, для успішної інтеграції молоді в ринок праці потрібно продовжити реформування традиційної системи освіти, створювати професійно різні в структурному плані системи підготовки, здійснювати заходи по збалансованості потреб місцевої економіки і ринку праці з можливостями системи освіти і професійної підготовки. Також, ефективно і гнучко використати усі наявні ресурси і фінансові кошти, залучати до рішення вказаного кола проблем усіх суб'єктів молодіжної політики. Тому, особливе значення в школі повинна мати професійна орієнтація, яка допоможе школярам зорієнтуватися у вирі професій і вибрати професію на все життя.

Професійна орієнтація – це система організації і проведення навчально-виховної роботи, спрямованої на засвоєння учнями необхідних знань про соціально-економічні і психофізіологічні умови правильного вибору професії, формування у них умінь аналізувати вимоги різних професій психологічної структури особи, а також свої професійно значимі якості, шляхи і засоби їх розвитку [9, с. 3].

Аналізуючи комплексні дослідження сучасного стану профорієнтаційної роботи у школі, автори посібника [2, с. 30] Н. А. Побірченко, А. М. Гончар та О. П. Сергеєнкова звертають увагу на недостатній рівень обізнаності з професіями, ринковою ситуацією та працею дорослих. Школярі незнайомі з професіограмами, системою класифікації типів професій, із умовами правильного вибору майбутньої професії. Випускники затрудняються визначити власні домінуючі здібності, інтереси, вони не готові до здійснення науково-обґрунтованого професійного вибору.

За дослідженнями цих же авторів, на момент закінчення 11-го класу лише 70% випускників зробили професійний вибір, причому 26,93% з них не впевнені у його правильності, 34,69% вибрали навчальний заклад, але не визначились у факультеті; 30% від загального числа опитаних не знають що робитимуть після закінчення школи [2, с. 30-31].

Аналізуючи досвід роботи навчальних закладів Н. А. Побірченко, А. М. Гончар та О. П. Сергеєнкова зробили висновок, що в процесі переходу від навчальної до трудової діяльності молоді не вистачає інформації про [2, с. 31-32]:

- сучасний характер взаємовідносин між працівниками та підприємцями різних форм власності;
- нормативно-правові основи трудової діяльності в умовах перехідного періоду та становлення ринкової економіки;
- зміст і характер трудового середовища в різних професійно-кваліфікаційних групах;
- відносини, цінності та загальні соціологічні фактори, що визначають характер трудових відносин в умовах конкретного регіону;
- порівняльні дані про доходи та рівень вартості життя представників різних професійно-кваліфікаційних груп у різних економіко-географічних регіонах;
- рівень необхідної професійної підготовки для працевлаштування та наступної трудової кар'єри по окремих професіях;

– особистісні якості, рівень їх розвитку, необхідний для оволодіння конкретною професією;

– особливості організації навчально-виховного процесу в професійних навчальних закладах різних типів;

– можливості одержання фінансової підтримки для здобуття професійної підготовки.

Виходячи з сучасного розуміння освітнього процесу, саме в старшій школі набуває актуальності становлення комплексу ключових компетентностей. До його складу входить компетентність у сфері професійного самовизначення (трудова компетентність) як інтегрований показник, який передбачає вміння оцінювати особистісні професійні можливості, готовність до самостійного усвідомленого вибору майбутньої професії.

Одним з важливих завдань школи є формування трудової компетентності учнів, а саме:

– знань про особистісні особливості (інтереси, схильності, здібності, стан здоров'я);

– знань про професію (вимоги, які висуває вибрана професія, основні характеристики, можливості професійного зростання);

– знань про потреби ринку праці;

– комунікативних, інформаційних, інтелектуальних навичок;

– розкриття особистісних та професійно важливих рис;

– розвиток суб'єктних рис (цілеспрямованість, рефлексія, здатність здійснювати та реалізовувати вибір) [11, с. 25].

Роботу профорієнтації в школі повинні проводити учителі всіх предметів, класні керівники, інші члени педагогічного колективу, фахівці різних галузей виробництва.

У навчальних програмах по предметах природно-математичного циклу закладені можливості розкриття природних основ праці, формування практичних навичок (вимірювальних, обчислювальних, лабораторних, графічних), необхідних для роботи на сучасному механізованому і автоматизованому виробництві.

На уроках трудового навчання учні на політехнічній основі опановують систему техніко-технологічних і економічних знань, придбавають уміння і навички самостійної роботи з різними матеріалами, використовуючи з практичною метою інструменти, пристосування і прилади, в них формується добросовісне відношення до процесу праці і його результатів. Усі ці якості мають безпосереднє значення для подальшої професійної орієнтації.

Особливу роль в професійній орієнтації школярів відіграють факультативні курси. Значна їх частина орієнтує старшокласників на конкретну професію і дає їм певний обсяг знань, умінь і навичок по цій професії [9, с. 7].

Важлива роль щодо профорієнтаційної роботи з учнями надається шкільному психологові [10]:

– вивчення професійних інтересів і схильностей учнів;

– здійснює моніторинг готовності учня до профільного і професійного самовизначення через анкетування учнів і їх батьків;

– проведення тренінгових занять з профорієнтації учнів;

– проводить бесіди, психологічна просвіта для батьків і педагогів на тему вибору;

– здійснює психологічні консультації з урахуванням вікових особливостей учнів;

– запрошує батьків учнів для виступів перед учнями про свою професію, залучає їх для роботи керівниками гуртків;

– надає допомогу класному керівникові в аналізі і оцінці інтересів і схильностей учнів;

– створює базу даних по професійній діагностиці.

На підставі цих даних подальшу роботу з батьками та учнями проводять класні керівники, яким відводиться головна роль. Класний керівник упродовж тривалого часу спостерігає за учнями свого класу, вивчає їх індивідуальні особливості, інтереси, здібності і схильності, спілкується з батьками, знає виховний потенціал кожної сім'ї. Це дає йому можливість організувати роботу з профорієнтації на належному рівні. Серед форм такої роботи ефективними є екскурсії, зустрічі з фахівцями, з випускниками, вечори, диспути, конференції, класні години, заняття в гуртках, факультативи, що дає їм можливість

спостерігати за розвитком у школярів професійних інтересів [9, с. 7].

Висновки. Отже, для правильного вибору професії школярі, а також їх батьки, які мають великий вплив на своїх дітей, мають бути чітко обізнані з різними видами професій, мати інформацію про них, яка повною мірою відбивала б усі їх сторони. Школам потрібно чітко налагодити систему професійної орієнтації, щоб уникнути помилок при виборі майбутньої професії учнями.

Використана література:

1. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці : підручник / Я. В. Крушельницька. – К. : КНЕУ, 2003. – 367 с.
2. Побірченко Н. А. Вибір успішної професії на ринку праці : посібник / Н. А. Побірченко, А. М. Гончар, О. П. Сергєєнкова. – К. : Наук. світ, 2009. – 77 с.
3. Ахромкін Е. М. Вплив ринку освітніх послуг на формування трудового потенціалу регіону / Е. М. Ахромкін, О. В. Перепелюкова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://newzbook.com/book_191_page_5.
4. Ринок праці та вдалий вибір професії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nadrda.gov.ua/node/2304
5. Торжевський М. В. Молодіжний ринок праці : стан, проблеми та перспективи розвитку / М. В. Торжевський // Ринок праці та зайнятість населення. – 2013. – № 4. – С. 24-28.
6. Лавріканець О. В. Форми профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю / О. В. Лавріканець // Ринок праці та зайнятість населення. – 2010. – № 4. – С. 38-40.
7. Шарун Б. С. Особливості проведення профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю / Б. С. Шарун // Трудове навчання в школі. – 2012. – № 21(57). – С. 2.
8. Лозовецька В. Т. Професійна орієнтація молоді в умовах сучасного ринку праці : монографія / В. Т. Лозовецька. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ipto.kiev.ua/files/vixovannya/lozovetska/2012_Lozovets...
9. Методичні рекомендації з організації профорієнтаційної роботи в школі / [уклад. Л. В. Васькова, Б. О. Житник]. – Х., 2011. – 8 с.
10. Профорієнтаційна робота в школі (методичні рекомендації класному керівнику, вчителю-предметнику, бібліотекарю, соціальному педагогу, шкільному психологу, медичним працівникам). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kochetok-internat.org/pdf/proforientation.pdf>
11. Козка Г. Вибір професії. Класна година з профорієнтації. 10-й клас / Г. Козка // Завуч. – 2007. – № 25 (319). – С. 25-30.

References:

1. Krushelnytska Ya. V. Fizioloziia i psykholoziia pratsi : pidruchnyk / Ya. V. Krushelnytska. – K. : KNEU, 2003. – 367 s.
2. Pobirchenko N. A. Vybir uspishnoi profesii na rynku pratsi : posibnyk / N. A. Pobirchenko, A. M. Honchar, O. P. Serhieienkova. – K. : Nauk. svit, 2009. – 77 s.
3. Akhromkin E. M. Vplyv rynku osvitnikh posluh na formuvannia trudovoho potentsialu rehionu / E. M. Akhromkin, O. V. Perepeliukova. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://newzbook.com/book_191_page_5.
4. Rynok pratsi ta vdalyi vybir profesii [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : www.nadrda.gov.ua/node/2304
5. Torzhevskiy M. V. Molodizhnyi rynek pratsi : stan, problemy ta perspektyvy rozvytku / M. V. Torzhevskiy // Rynok pratsi ta zainiatist naseleennia. – 2013. – № 4. – S. 24-28.
6. Lavrikanets O. V. Formy proforiientatsiinoi roboty z uchnivskoiu moloddu / O. V. Lavrikanets // Rynok pratsi ta zainiatist naseleennia. – 2010. – № 4. – S. 38-40.
7. Sharun B. S. Osoblyvosti provedennia proforiientatsiinoi roboty z uchnivskoiu moloddu / B. S. Sharun // Trudove navchannia v shkoli. – 2012. – № 21(57). – S. 2.
8. Lozovetska V. T. Profesiina oriientatsiia molodi v umovakh suchasnoho rynku pratsi : monohrafiia / V. T. Lozovetska. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : www.ipto.kiev.ua/files/vixovannya/lozovetska/2012_Lozovets...
9. Metodychni rekomendatsii z orhanizatsii proforiientatsiinoi roboty v shkoli / [uklad. L. V. Vaskova, B. O. Zhytnyk]. – Kh., 2011. – 8 s.
10. Proforiientatsiina robota v shkoli (metodychni rekomendatsii klasnomu kerivnyku, vchyteliu-predmetnyku, bibliotekariu, sotsialnomu pedahohu, shkilnomu psykholohu, medychnym pratsivnykam). – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://kochetok-internat.org/pdf/proforientation.pdf>
11. Kozka H. Vybir profesii. Klasna hodyna z proforiientatsii. 10-y klas / H. Kozka // Zavuch. – 2007. – № 25 (319). – S. 25-30.

Пильтяй О. М. Влияние рынка труда на профессиональную ориентацию школьников в Украине.

Автор статьи освещает вопросы влияния современного рынка труда на профессиональную ориентацию школьников общеобразовательных школ Украины.

Ключевые слова: рынок труда, профессиональная ориентация, профессиональное самоопределение, выбор профессии, профессия, трудовая компетентность.

Piltyay O. M. Influence of labour-market on a professional orientation schoolboys is in Ukraine.

The author of the article lights up the question of influence of modern labour-market on the professional orientation of school boys of general schools of Ukraine.

Keywords: labour-market, professional orientation, professional self-determination, choice of profession, profession, labour competence.

УДК 378.147:744

Райковська Г. О., Головня В. Д.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОМП'ЮТЕРНОГО ГЕОМЕТРИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

У статті розглянуто шляхи впровадження інноваційних технологій навчання з використанням системи КОМПАС-3D та можливість інтеграції міжпредметних знань, умінь і навичок учнів у процесі створення інтегрованого курсу при об'єднанні декількох навчальних дисциплін у єдиний предмет.

Ключові слова: геометричне моделювання, САПР, міжпредметні зв'язки, політехнічна компетентність.

Щороку на ринку праці з'являється близько 500 нових професій, майже 1000 застаріває, відмирає. Інноваційна діяльність передбачає вміння працювати з інформацією, приймати власні відповідальні рішення, корегувати їх і навіть змінювати у разі потреби, адже зараз молода людина обирає професію на все життя.

Професійний вибір може уточнюватися, розширюватися, опираючись на знання про себе та своєї особистості. Перспективним напрямом професійної орієнтації сучасної молоді є надання інформації про її природу, психологічні особливості з огляду на вимоги тих чи інших сфер професійної діяльності, враховуючи запити учнів, їхніх батьків, кадрове та методичне забезпечення у школі. Все це спрямоване на здобуття старшокласниками навичок самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової діяльності, розвиток їхніх інтелектуальних, творчих, моральних, соціальних якостей, прагнення до саморозвитку та самоосвіти.

У таких умовах спрямованість системи освіти на переважне засвоєння знань традиційними методами вже не відповідає соціальному запиту. Особливого значення набуває здатність людини жити і розвиватися в умовах безперервного суспільного оновлення. Компетентнісний підхід до визначення змісту освіти, організації навчального процесу та його результатів став новим орієнтиром розвитку сучасної освіти. Адже саме в умовах профільної освіти мова йде про усвідомлений вибір профільних предметів, забезпечення компетентності – здатності особистості застосовувати знання, вміння у подальшій професійній підготовці та житті.

У розв'язанні цих проблем важливе місце відводиться комп'ютерному програмному забезпеченню освітнього процесу в цілому, а отже й освітній галузі "Технології", метою якої є формування і розвиток проектно-технологічної та інформаційно-комунікаційної компетентностей для реалізації творчого потенціалу учнів у процесі їх соціалізації.

За останні роки проведено чимало науково-педагогічних досліджень із впровадження